

Regeringens proposition

1983/84: 32

om förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956: 236);

beslutad den 6 oktober 1983.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga det förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

KJELL-OLOF FELDT

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att tillämpningstiden för allmänna prisregleringslagen, som går ut den 20 december 1983, förlängs ett år.

FINANSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1983-10-06

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden I. Carlsson, Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Andersson, Rainer, Boström, Bodström, Göransson, Gradin, R. Carlsson, Dahl, Holmberg, Hellström, Thunborg.

Föredragande: statsrådet Feldt

Proposition om förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956: 236)

Allmänna prisregleringslagen (1956: 236; ändrad senast 1973: 301) är en beredskapslag som alltid är i kraft men som får tillämpas endast i vissa särskilt angivna lägen. Har lagen satts i tillämpning ger den regeringen fullmakt att under vissa förutsättningar införa olika former av prisreglering.

Förutsättningarna för tillämpning av lagen anges i 1 §. Denna paragrafs första och andra stycke avser fall av krig och krigsfara. I paragrafens tredje stycke föreskrivs att regeringen kan förordna om tillämpning av lagens bestämmelser om av annan orsak fara har uppkommit för allvarlig prisstegring inom riket på viktigare varu- eller tjänsteområde. Ett förordnande skall gälla för viss tid, högst ett år varje gång. Förordnandet skall underställas riksdagen inom en månad eller, om riksmöte inte pågår, inom en månad från början av nästkommande riksmöte. Om underställningen inte sker eller riksdagen ej inom två månader från det underställningen skedde godkänner förordnandet, är detta förfallet.

Bestämmelser om formerna för prisreglering finns i 2–9 §§ prisregleringslagen. Enligt 2 § kan regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer föreskriva att visst pris skall gälla som högstpris vid frivillig försäljning av viss förnödenhet eller frivilligt utförande av viss tjänst. Ett högstpris får inte överskridas utan tillstånd. Enligt 3 § kan vidare regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer förordna om stoppris på viss förnödenhet eller tjänst. Detta innebär att den som frivilligt säljer förnödenheten eller frivilligt utför tjänsten ej utan tillstånd får överskrida det pris vilket han tillämpade den dag som anges i förordnandet. Föreskrift om stoppris skall gälla för viss tid, högst sex månader. Tiden kan förlängas, varje gång med högst sex månader. Om ett gällande stoppris finnes

vara högre än som kan anses skäligt, kan föreskrift meddelas om skälig sänkning av priset.

I 3 a § behandlas s. k. prisutfästelse. Härmed förstås att någon till myndighet, som regeringen bestämmer, har gjort särskild utfästelse om det högsta pris som han skall tillämpa på förnödenhet eller tjänst eller i övrigt om ordningen för försäljning av förnödenhet eller utförande av tjänst. En sådan utfästelse får inte frångås utan myndighetens tillstånd. Enligt 3 b § kan regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer föreskriva, att den som yrkesmässigt säljer viss förnödenhet eller yrkesmässigt utför viss tjänst ej utan tillstånd får höja sitt pris förrän viss tid efter det att han hos myndighet har gjort anmälan om prishöjningen och skälen för denna. Tiden får bestämmas till högst en månad.

Enligt 4 § kan föreskrift meddelas om att viss förnödenhet inte får säljas eller viss tjänst utföras, om inte högstpris eller stoppris gäller för förnödenheten eller tjänsten. 5 § innehåller förbud mot s. k. prisocker. I 6 § finns bestämmelser som syftar till att hindra att en prisreglering kringgås genom kombinationsavtal. 7 § ger regeringen möjlighet att föreskriva tvångskartellisering, nyetableringskontroll eller liknande. Enligt 8 § får myndighet som regeringen bestämmer meddela särskilda föreskrifter om skyldighet att anslå prisuppgifter och om skyldighet att sälja förnödenhet efter vikt eller mått i förpackningar som är märkta på visst sätt o. d. De ytterligare föreskrifter om varors utförande, förpackning m. m. som behövs för genomförande av prisreglering meddelas enligt 9 § av regeringen.

Lagens återstående paragrafer, 10–22 §§, innehåller straffbestämmelser m. m. När någon bestämmelse i 2–9 §§ äger tillämpning, skall enligt 1 § sista stycket även motsvarande bestämmelser i 10–22 §§ tillämpas.

Allmänna prisregleringslagen är, med undantag för vissa bestämmelser, i tillämpning sedan den 21 december 1972. Enligt nu gällande förordning (1982: 1175) äger lagens 2–4, 6, 8 och 9 §§ tillämpning t. o. m. den 20 december 1983. Förordningen är utfärdad med stöd av ett beslut av riksdagen (prop. 1982/83: 37, FiU 19, rskr 54).

I prop. 1982/83: 37 redovisades de prisregleringsåtgärder som hade vidtagits fram till den 21 oktober 1982. Av redovisningen framgår att allmänt prisstopp då gällde sedan den 9 oktober samma år.

Det allmänna prisstoppet, som inledningsvis gällde t. o. m. den 20 december 1982, förlängdes och gällde, med vissa ändringar (SFS 1982: 891 och 1983: 25) t. o. m. den 28 februari 1983. Det ersattes då övergångsvis av en skyldighet att förhandsanmäla prishöjningar på viktigare varu- och tjänstecområden (SFS 1983: 78). Mot bakgrund av att prisutvecklingstakten kunde bedömas som lugn avvecklades skyldigheten att förhandsanmäla prishöjningar med verkan från och med den 24 september 1983 (SFS 1983: 783).

Ett viktigt inslag i prispolitiken utgör den fortlöpande prisövervakning som bedrivs av statens pris- och kartellnämnd (SPK). Enligt sin instruktion

skall nämnden bl. a. följa prisförhållandena inom näringslivet och främja allmän kännedom härom. Regeringen har vid skilda tillfällen – senast i februari 1983 – meddelat särskilda riktlinjer för prisövervakningen med bl. a. anvisningar om vilka prissättningsbeteenden som bör ägnas särskild uppmärksamhet. Enligt de nuvarande riktlinjerna, som gäller även då formell prisreglering inte utövas på marknaden, skall nämndens prisövervakning ha till väsentligt syfte att klarlägga förekomsten av prishöjningar som kan komma i konflikt med övergripande samhällsekonomiska mål. Prisövervakningen skall härvid inriktas på att analysera huruvida prishöjningar planeras eller genomförs som kompensation för bl. a. förväntade kostnadsökningar eller minskad försäljningsvolym. Vidare skall nämnden analysera i vilken utsträckning olika branschers produktivitetsutveckling kommer till uttryck i prissättningen. Om nämnden finner att planerade eller genomförda pris- eller marginaländringar inom de övervakade områdena är anmärkningsvärda mot bakgrund av riktlinjerna för prisövervakningen, skall nämnden utan dröjsmål anmäla det till regeringen. Nämnden skall vidare enligt sin instruktion (SFS 1983: 407) utan dröjsmål anmäla till regeringen om nämnden finner att någon bestämmelse i 2–9 §§ allmänna prisregleringslagen bör träda i tillämpning.

Som jag anförde hösten 1982 i prop. 1982/83: 37 om förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956: 236) förutsätter den av regeringen förda ekonomiska politiken att åtgärder kan vidtas på ett brett fält, bl. a. i form av ingripanden mot prisstegringar. I årets finansplan (prop. 1982/83: 100 bilaga 1) framhöll jag det angelägna i att motverka att den prishöjning, som är en ofrånkomlig följd av devalveringen i oktober 1982, leder till en varaktigt hög inflationstakt och att det är en central uppgift att bryta de inflationsförväntningar som vuxit sig fast i den svenska ekonomin under det senaste decenniet. I den reviderade finansplanen (prop. 1982/83: 150 bilaga 1) aviserade jag en rad åtgärder som utgör ett led i en sådan antiinflationspolitik. I propositionen redovisades målet att nedbringa den svenska inflationstakten till nivån 4% under år 1984. I sammanhanget underströk jag att det är av utomordentligt stor betydelse att företagen anpassar sina investerings- och kostnads kalkyler till detta mål. Av propositionen framgår vidare att regeringen, genom bl. a. SPK, kommer att noga följa hur prissättningen utvecklas och inte tveka att vid behov tillgripa erforderliga åtgärder, om priserna skulle höjas på ett sådant sätt att det uppställda målet äventyras. Att förhandsanmälningsskyldigheten nu har avvecklats bygger således på förutsättningen att företagen visar ansvar och iakttar stor återhållsamhet i prissättningen framöver.

Mot bakgrund av den synnerliga vikt som inflationsbekämpningen nu har måste således, liksom tidigare, vid behov olika former av prisregleringar snabbt kunna tillgripas som ett led i den samlade ekonomiska politiken. Giltighetstiden för den allmänna prisregleringslagen bör därför förlängas.

Som uttalades i prop. 1982/83: 37 bör frågan om en översyn av allmänna prisregleringslagen övervägas. I denna fråga avser jag att återkomma till regeringen inom kort.

Mot bakgrund av vad jag har anfört förordar jag att tillämpningstiden för allmänna prisregleringslagen förlängs med ytterligare ett år. En sådan förlängning kräver riksdagens godkännande.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna att regeringen förordnar om fortsatt tillämpning av 2–4, 6, 8 och 9 §§ allmänna prisregleringslagen (1956:236) under tiden den 21 december 1983–den 20 december 1984.

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga det förslag som föredraganden har lagt fram.

